

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

معاونت تحقیقات و فناوری و کتابخانه دانشکده علوم پزشکی سیرجان برگزار می کند

کتابدار پژوهشیار

نقش کتابداران و کتابخانه های دانشگاهی در چرخه حیات پژوهش دانشگاه

مدیر سی :

دکتر موسی بامیر

یکشنبه ۱۲ بهمن ساعت ۱۱ تا ۹

مکان: سالن شجاع پور

جامعه مخاطب: کتابداران کتابخانه مرکزی و آقاماری دانشکده علوم پزشکی سیرجان

لینک شرکت در کارگاه: <https://www.skyroom.online/ch/am3t/sirums.uni.pajooresh>

لینک ثبت نام و دریافت گواهی: <https://tabib.sirums.ac.ir>

عنوان کارگاه:

کتابدار پژوهشیار: نقش کتابداران و کتابخانه دانشگاهی در چرخه حیات پژوهشی دانشگاه

مدرس:

دکتر موسی بامیر

کتابدار درآینه پژوهش

- ☐ کتابخانه‌های دانشگاهی در نظام علمی امروز، دیگر **صرفاً** مکان‌هایی برای نگهداری منابع اطلاعاتی نیستند،
- ☐ **انفجار سرسام آور اطلاعات** در قرن ۲۱ که به عنوان پیامد بالقوه انقلاب اطلاعاتی پدیدار شده است،
- ☐ کتابخانه به عنوان **قلب** تپنده پژوهش و اطلاعات متحول کرده است؛
- ☐ کتابخانه‌های دانشگاهی با گذار از الگوی **سنتی** نگهداری و امانت کتاب به الگوی **پشتیبانی پژوهشی**، تبدیل شده‌اند.
- ☐ نه فقط **تأمین‌کننده** منابع پژوهشی، بلکه تسهیل‌کننده فرایند تولید علم و عامل افزایش کیفیت و اثرگذاری پژوهش‌های دانشگاهی‌اند.
- ☐ کتابداران **امروزی** باید مهارت‌هایی فراتر از انتخاب، سازماندهی، ذخیره و بازیابی داشته باشند.
- ☐ تحلیل داده، شناخت شاخص‌های استنادی، سواد دیجیتال، مدیریت هوشمند دانش، درک فرایندهای اخلاق پژوهش و...

- ❑ کتابخانه‌ها و کتابداران، با تکیه بر موقعیت محوری خود در ایجاد **پل ارتباطی** میان منابع دانشی و کاربران، جایگاهی بی‌بدیل و برجسته در ساختار دانشگاهی، به‌ویژه در سپهر پژوهش، احراز کرده‌اند.
- ❑ بدین‌ترتیب، ارتقاء نقش کتابخانه‌ها در چرخه پژوهش، تأثیر **مستقیمی** بر برون‌داد علمی، رتبه‌بندی پژوهشی دانشگاه‌ها و توسعه پایدار نظام آموزشی دانشگاه دارد.
- ❑ مستندات علمی گویای این حقیقت است که سرمایه‌گذاری مستمر در کتابخانه و کتابداران دانشگاهی، **بازده ملموسی** در بهره‌وری پژوهشی دانشگاه داشته است.
- ❑ تغییر راهبردی نقش کتابخانه، که پژوهش را در کانون توجه خود قرار داده، به مثابه یکی از **انقلاب‌های علمی** کتابخانه در پژوهش دانشگاه مطرح شده است.
- ❑ سیاست‌گذاری‌های دانشگاهی باید این **ظرفیت پنهان** را شناسایی کرده و با سرمایه‌گذاری در توانمندسازی کتابداران، مسیر حرکت به‌سوی کتابدار **پژوهش‌یار** را هموار سازند.

کتابداران و کتابخانه ها، نه تنها به عنوان **پشتیبان** تحقیقاتی، بلکه به طور کلی در کلیه چرخه عملکرد پژوهشی دانشگاه، **جزء** **لاینفک و جاسازی شده** در تحقیقات دانشگاه قرار گرفته اند.

شواهد علمی نیز نشان می دهد، نقش کتابخانه و کتابداران بر برون داده های پژوهشی دانشگاه ها قبل از آغاز فرآیند تحقیق تا اتصال نتایج نهایی تحقیقات به صنعت **پررنگ** بوده است.

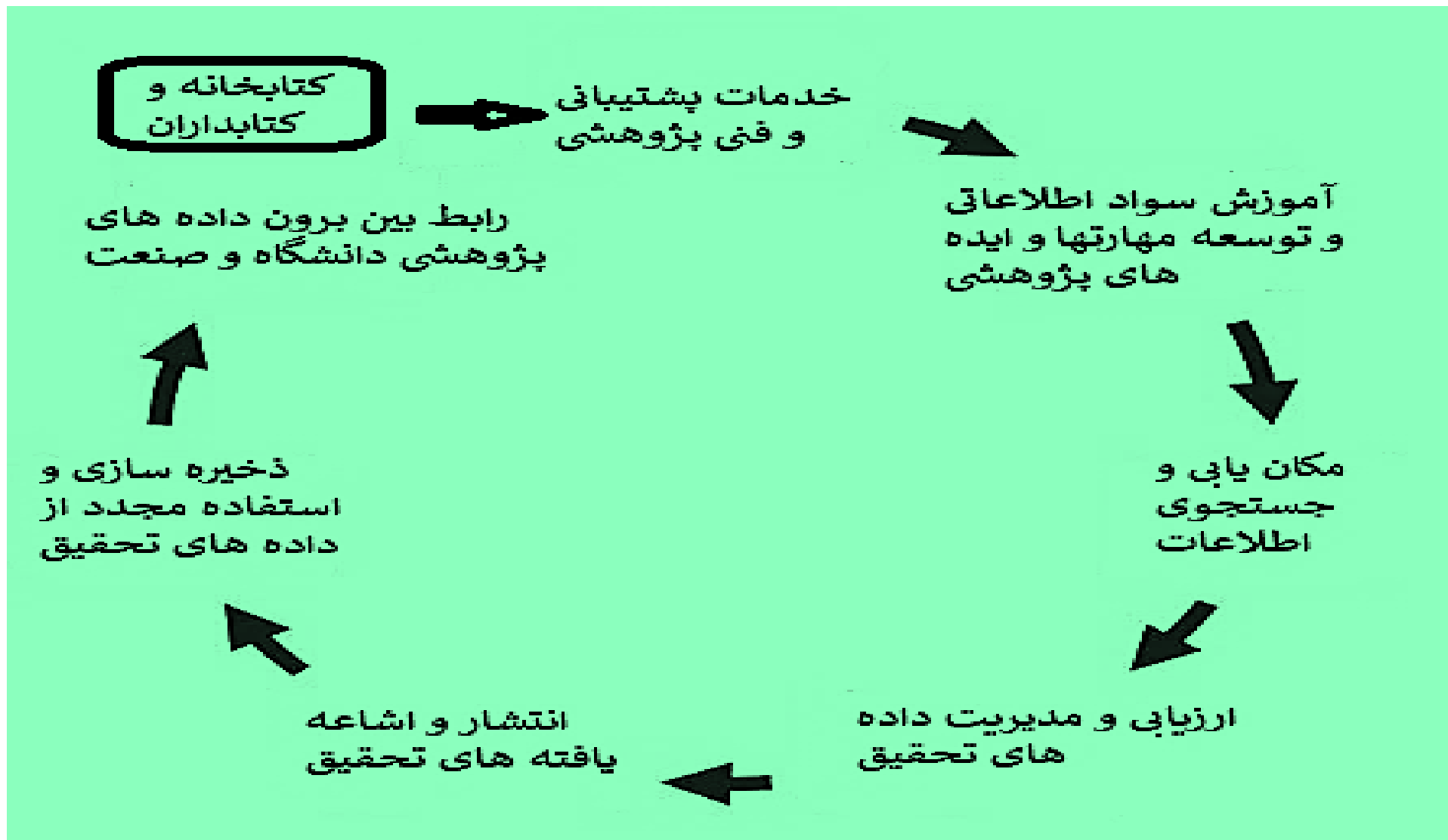
که در قالب **محورهای**؛

خدمات پشتیبانی و فنی پژوهشی، آموزش سواد اطلاعاتی، توسعه مهارتها و ایده های پژوهشی، مکان یابی و جستجوی اطلاعات، ارزیابی و مدیریت داده های پژوهشی، انتشار و اشاعه یافته های پژوهشی و رابط بین نتایج تحقیقات دانشگاهی و صنعت، **نقش آفرینی** می کنند.

تحقق این هم افزایی پژوهشی، مستلزم به کارگیری مهارت های تخصصی و حرفه ای است که کتابداران **ضامن** اجرای آن هستند.

مقدمه

نقش کتابداران و کتابخانه

۱. مرحله ایده پردازی :

کتابداران از طریق ایجاد دسترسی مؤثر به پایگاه‌های علمی، نمایه‌های استنادی، و منابع بین‌المللی به پژوهشگران کمک می‌کنند تا **شکاف‌های پژوهشی** را شناسایی و ایده‌پردازی خود را مبتنی بر **داده‌ها و مدارک** معتبر انجام دهند.

کتابداران در مرحله **ایده‌پردازی** پژوهش با ارائه تحلیل خلأ پژوهشی، جست‌وجوی پیشرفته در منابع روز دنیا، شناسایی روندهای علمی و موضوعات نوظهور و انتخاب کلمات کلیدی به محققان کمک می‌کنند؛

در واقع، آن‌ها زمینه شکل‌گیری ایده‌های دقیق، به‌روز و دارای ضرورت علمی را فراهم می‌سازند.

۲. طراحی و اجرای پژوهش:

با جست‌وجوی نظام‌مند منابع علمی، تحلیل پیشینه و شکاف‌های پژوهشی، راهنمایی در انتخاب روش‌های استناد و ابزارهای مدیریت منابع، تضمین شفافیت داده‌ها و انطباق با اصول اخلاق پژوهش، زمینه طراحی و اجرای پژوهش فراهم می‌کنند.

همچنین در انتخاب مجلات هدف و تحلیل علم‌سنجی حوزه تخصصی نقش مشورتی دارند.

۳. مدیریت داده‌ها و اخلاق پژوهش:

در عصر داده‌های بزرگ، کتابداران متخصص می‌توانند در زمینه ذخیره‌سازی، مستندسازی و به‌اشتراک‌گذاری داده‌ها پژوهش‌یار باشند.

ایجاد مخازن نهادی داده‌های پژوهشی و آموزش اصول از شاخص‌های نوین مدیریت داده از **عملکرد** کتابخانه‌هاست.

پایگاه‌سازی و مدیریت داده‌های پژوهشی، انتخاب نرم‌افزارهای مدیریت منابع و آموزش اصول اخلاق پژوهشی و حفاظت از حریم خصوصی، از **وظایف** حیاتی کتابداران است.

آنان نقش کاتالیزور در توسعه رویکردهای علمی میان‌رشته‌ای و درک مباحث پیچیده مانند مالکیت معنوی و حقوق نشر را بر عهده دارند.

۴. انتشار و ارزیابی برون‌دادهای پژوهشی:

کتابخانه‌ها با مدیریت دسترسی آزاد، مشاوره در **انتخاب** نشریات نمایه‌شده و ارزیابی شاخص‌های تأثیر سهم مهمی در دیده‌شدن نتایج پژوهشی دارند. ابزارهای علم‌سنجی و تحلیلی مانند VOSviewer و Bibliometrix نیز در تحلیل شبکه‌های استنادی و همکاری‌ها توسط کتابداران مورد استفاده قرار می‌گیرند.

کتابخانه‌ها می‌توانند داده‌های مربوط به نقاط قوت و ضعف پژوهشی دانشگاه را در اختیار مدیران قرار دهند تا در تصمیم‌گیری‌های کلان و تخصیص منابع به حوزه‌های اولویت‌دار به کار روند.

کتابخانه در همراستا کردن پژوهش‌های دانشگاه با اولویت‌های ملی و کلان منطقه، نقشی حیاتی دارند.

۵. افزایش تأثیر اجتماعی پژوهش:

کتابداران با دسترس‌پذیر کردن نتایج پژوهش‌ها از طریق مخازن دسترسی آزاد، آموزش سواد ارتباطات علمی، و ترویج انتشار در رسانه‌های علمی و عمومی، به دیده‌شدن پژوهش‌ها در جامعه کمک می‌کنند. آن‌ها با پایش شاخص‌های **Altmetrics**، تولید گزارش‌های اثرگذاری اجتماعی و پیوند دادن دانشگاه با نهادهای اجتماعی، سیاست‌گذاران و صنعت، نقش مؤثری در تبدیل دانش به عمل و افزایش اثر اجتماعی پژوهش‌ها دارند.

❖ آن‌ها با تهیه و توزیع گزارش‌های تحلیلی، برگزاری کارگاه‌های ترویجی و آموزش مهارت‌های علم‌سنجی، به افزایش تأثیر پژوهش در اقتصاد و توسعه اجتماعی کمک می‌کنند.

❖ آن‌ها با برگزاری کارگاه‌های توانمندسازی، آموزش مهارت‌های دیجیتال و هوشمند و حمایت در تدوین برنامه‌های استراتژیک، سهم مهمی در تحرک و پویایی پژوهش‌های نوآورانه و فناورانه دارند.

چرخه تحقیق با انتشار متوقف نمی‌شود؛ در واقع، این فقط آغاز کار است. انتشار تحقیقات به مخاطبان گسترده، شانس ایجاد تأثیر در دنیای واقعی و پیشبرد اهداف محققان را افزایش می‌دهد. این بدان معناست که محققان نه تنها باید با جامعه تحقیقاتی، بلکه با روزنامه‌نگاران، سیاست‌گذاران و عموم مردم نیز تعامل داشته باشند. **کتابخانه‌ها** نقش مهمی در ایجاد و انتشار دانش دارند و می‌توانند محققان را به مهارت‌های لازم برای ترویج مؤثر کار خود مجهز کنند.

۶. اتصال خروجی تحقیقات به صنایع

عدم پل ارتباطی بین دانشگاه و صنعت منجر به شکاف شده که صنایع تمایل به ارتباط با محققان ندارند و دسترسی به اطلاعات تولید شده دانشگاه در دسترس صنایع نیست.

کتابداران میانجی‌گران دانایی Knowledge Brokers بدل می‌شوند که زبان علم و صنعت را به هم پیوند می‌دهند و بستر نوآوری مبتنی بر پژوهش دانشگاهی را فراهم می‌سازند، ضلع سوم میانجیگری می‌باشند که نقش **پل زنی** را بر عهده دارند، که در سه سطح اعمال می‌شود:

۱. نقش اطلاعاتی و تحلیلی:

کتابداران با پایش مستمر پایگاه‌های داده علمی و پتنت‌ها، روندهای فناوری، نیازهای نوظهور بازار و حوزه‌های دارای پتانسیل نوآوری را شناسایی می‌کنند. آنان می‌توانند گزارش‌های اطلاعات صنعتی و فناوری تهیه کنند تا پژوهشگران دانشگاهی مسیر تحقیقات خود را با نیازهای واقعی صنعت همسو سازند.

۲. نقش ارتباطی و شبکه‌سازی:

از طریق برگزاری نمایشگاه‌ها، نشست‌های هم‌افزایی و بانک‌های داده تخصصی از پروژه‌های دانشگاهی و صنعتی، کتابداران زمینه ایجاد ارتباط مستقیم میان استادان، دانشجویان و کارفرمایان بخش صنعت را تسهیل می‌کنند.

کتابخانه دانشگاهی می‌تواند به هاب تبادل دانش Knowledge Hub تبدیل شود که در آن اطلاعات پژوهش، ظرفیت‌های فناورانه و فرصت‌های سرمایه‌گذاری گرد هم می‌آیند.

۳. نقش ترویجی و انتقال دانش:

با نمایه‌سازی نتایج پژوهش‌های کاربردی در مخازن نهادی، طراحی پرتال دانش قابل‌استفاده برای صنعت و تسهیل دسترسی شرکت‌ها به گزارش‌ها و داده‌های تحقیقاتی، کتابداران مسیر تجاری‌سازی یافته‌های دانشگاهی را هموار کرده و به ارتقای اثر اجتماعی و اقتصادی پژوهش‌ها کمک می‌کنند.

راهبردهای ساختاری - مدیریتی - دانشی - مهارتی

۱. بازآفرینی نقش کتابدار به عنوان «کتابدار پژوهشی» یا خودسازی مجدد

کتابداران باید از مهارت‌های سنتی فهرستنویسی به سوی مهارت‌های نو حرکت کنند:

- ❖ علم‌سنجی و تحلیل استنادی با نرم‌افزارهایی آن
- ❖ آشنایی عمیق با پایگاه‌های بین‌المللی
- ❖ تسلط بر شیوه‌های نگارش مقالات و کاوش پیشرفته داده.
- ❖ برگزاری دوره‌های «کتابداری پژوهشی» با همکاری کتابخانه ملی و معاونت پژوهشی وزارتخانه.

۲. ایجاد «واحد پشتیبانی پژوهش» در کتابخانه‌های مرکزی

کتابخانه باید فقط محل نگهداری منابع نباشد، بلکه به «مرکز پشتیبانی پژوهش» تبدیل شود؛

جایی که پژوهشگران بتوانند: راهنمایی تخصصی درباره انتخاب مجله، شاخص‌های استنادی و قوانین مالکیت فکری دریافت کنند، از مشاوره در تدوین طرح‌های پژوهشی و روش‌های جست‌وجوی نظام‌مند بهره‌مند شوند.

مدل موفق: در برخی دانشگاه‌های اروپایی، واحدهایی بنام **Research Support Services** در کتابخانه‌ها تأسیس شده که مستقیماً با معاونت پژوهش همکاری دارند.

۳. مشارکت در سیاست‌گذاری پژوهشی دانشگاه

کتابداران باید عضو کمیته‌های زیر باشند:

❖ کمیته علم‌سنجی و ارزیابی پژوهشگران،

❖ کمیته اخلاق در پژوهش،

❖ کارگروه ارتقای شاخص‌های بین‌المللی دانشگاه.

۴. استقرار نظام مدیریت داده‌های پژوهشی

کتابخانه باید متولی طراحی سامانه‌های ذخیره‌سازی، مستندسازی و اشتراک داده‌های پژوهشی شود.

۵. توسعه سواد داده، سواد دیجیتال و سواد اطلاعاتی

۶. ایجاد «کتابخانه دیجیتالی باز»

کتابخانه می‌تواند با توسعه کتابخانه‌های دیجیتال و مخازن آزاد، مسیر دسترسی آزاد به دانش را هموار کند.

❖ دیجیتالی‌سازی رساله‌ها و مقالات دانشگاه و انتشار در مخزن دسترسی آزاد

❖ حمایت از نشریات دانشگاهی

❖ Open Access، همکاری با مجلات علمی در زمینه استانداردسازی داده

❖ ۷. ایجاد و مشارکت در شبکه کتابداران پژوهشی منطقه‌ای یا محلی

کتابخانه‌ها می‌توانند شبکه‌ای مشترک از داده‌ها و خدمات با برگزاری نشست‌ها و همایش‌های بین‌دانشگاهی برای تبادل تجربه، طراحی پروژه‌های میان‌دانشگاهی در زمینه تحلیل علم‌سنجی و نقشه‌برداری پژوهش و.. انجام دهند.

۸. تبدیل کتابخانه به مرکز هم‌افزایی پژوهشگران

راه‌اندازی «کافه پژوهش»، «فضاهای نوآوری» و «انجمن‌های تبادل ایده»، کتابخانه می‌تواند بستری برای تعامل بین‌رشته‌ای و باروری ایده‌ها ایجاد کند.

مقدمه

راهبردهای
ساختاری و
مدیریتی

۹. نمایش دستاوردهای پژوهشی دانشگاه

در قالب نمایشگاه‌ها و داشبوردهای عمومی انتشار داده‌های علم‌سنجی، گزارش‌های تحلیلی از روند تولید علم، و معرفی پژوهشگران برتر، موجب ارتقای جایگاه اجتماعی و دانشگاهی کتابخانه می‌شود.

کتابخانه‌های دانشگاهی در دوران معاصر، از نقش سنتی خود به عنوان انبارهای منابع، فراتر رفته و به کانون‌های فعال و زیرساختی در نظام زیست‌بوم پژوهشی دانشگاه تبدیل شده‌اند.

کتابداران امروزی نه تنها حافظ دانش، بلکه شریک استراتژیک، پژوهش‌یار حرفه‌ای و مهندس دانش در تمامی مراحل چرخه حیات پژوهش، از ایده تا ارزیابی تأثیر اجتماعی، محسوب می‌شوند.

و به «پژوهشیاران کارآفرین» و «میانجیگران حیاتی بین دانشگاه و صنعت» بدل شده‌اند.

تأثیرگذاری این نهاد و متخصصان آن، مستقیماً با کیفیت، کمیت و اعتبار برون‌دادهای علمی دانشگاه پیوند خورده است.

مقدمه

مثال

دانشگاه‌های عضو گروه U15 کانادا یا دانشگاه‌های بزرگ تحقیقاتی در اروپا)، کتابخانه‌ها مسئولیت اصلی تدوین طرح‌های مدیریت داده برای پروژه‌هایی که از نهادهای تأمین مالی بزرگ (مانند NI یا ERC بودجه دریافت می‌کنند را بر عهده گرفته‌اند.

مقدمہ

تشکر